

БЕЛАРУСКАЯ
МОВА

ЭНЦЫКЛАПЕДЫЯ
ДЛЯ ШКОЛЬНІКАЎ
І СТУДЭНТАЎ

РЕПОЗИТОРИЙ БГУ

АГУЛЬНАЯ УСХОДНЕСЛАВЯНСКАЯ ЛЭКСІКА, адзіна з пластоў спрадвечна беларускай лексікі, да якога адносяцца словы, якія з'яўляюцца дабыткам трох усходнеславянскіх народаў — беларусаў, рускіх і ўкраінцаў. Такіх слоў няма ў іншых славянскіх мовах (бел. *сарока*, рус. *сорока*, укр. *сорока*, параўн.: балгарскае *каракашка*; бел. *ястраб*, рус. *ястреб*, укр. *ястріб*, параўн.: балгарскае *карагуй*). Некаторыя словы сустракаюцца толькі ў беларускай і ўкраінскай мовах (бел. *вежа*, *краіна*, *лічыць* — укр. *вежа*, *краіна*, *лічити*), а ў рускай мове ім адпавядаюць іншыя лексічныя адзінкі (*башня*, *страна*, *считать*); асобныя словы характэрны для рускай і ўкраінскай моў (рус. *белка*, *клюква* — укр. *білка*, *клюква*), а ў беларускай мове ўжываюцца іншыя (*вавёрка*, *журавіны*); ёсць лексічныя адзінкі, агульныя для беларускай і рускай моў (бел. *ваўчок*, *кадушка* — рус. *волчок*, *кадушка*), а ва ўкраінскай мове яны не выкарыстоўваюцца (*дзига*, *бодня*).

Фарміраванне і ўзбагачэнне слоўніка агульнаўсходнеславянскага перыяду адбывалася за кошт: уласных, унутраных рэзерваў мовы: *племя* → *пляменнік*, *двор* → *дваранін*, *сяло* → *селянін*;

ускладнення і змянення сэнсавай структуры слова: *зямля* → 'глеба', 'дол' → 'дзяржава', 'нарад', 'уладанне', 'свет' (вытворныя — *зямлянін*, *земскі*, *земец*);

змены семантыкі слова: *жыivot* 'жышчэ' → *жыivot* 'частка цела чалавека', *пагост* (ад *гость* — 'купец') 'пастаялы двор' → *пагост* 'стан для князёў і дружыны' → *пагост* 'паселішча на праезджай дарозе' → *пагост* 'могілкі пры царкве', 'могілкі'.

Узбагаціліся адпаведныя тэматычныя групы слоў:

назвы асобы (*бацька, дзядзька, падчарка, знахар, весялун*);

назвы органаў, частак цела чалавека і жывых істот (*тулава, шчака, кулак, клык, туша*);

назвы жывых істот (*жаваранак, кошка, сабака, мошка*);

назвы раслін і іх частак (*грэчка, хвошч, шчаўе, малачай, грузд*);

назвы з'яў прыроды (*вясёлка, мяцеліца*);

назвы сельскагаспадарчых паняццяў, гаспадарчых пабудоў, прылад працы (*сенажаць, ураджай, цаліна, адрына, плуг*);

назвы прадметаў быту (*лыжка, лучына, самавар, сарочка, кубак, боты, дзяруга*);

назвы абстрактных паняццяў (*давер, марока, пацеха, журба*);

назвы дзеянняў, працэсаў (*гуляць, калыхаць, балаваць, журчаць*);

назвы прымет і якасцей (*курносы, махнаты, рабы, ветлівы*);

назвы лікаў (*адзінаццаць, дванаццаць, дваццаць, сорак*) і інш.

Агульнаславянскі пласт слоў даволі значны, багацейшы за праславянскую лексіку ў колькасных і лексічна-семантычных адносінах, але да нашага часу застаецца пакуль што мала даследаваным.

Н.П. Лобань.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ